PROCENA STAVOVA TRUDNICA O ISHRANI ODOJČETA

Assessing infant feeding attitudes of women during pregnancy

Dragana Simin¹, Snežana Vidaković^{2,3}, Miljana Šćepović²

1. Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet, Katedra za zdravstvenu negu, Novi Sad

2. Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet, Novi Sad

3. Institut za zdravstvenu zaštitu dece i omladine Vojvodine, Novi Sad

APSTRAKT

Uvod: Humano mleko je optimalan izvor nutrijenata za decu do šestog meseca života. Promocija dojenja odražava javnu zdravstvenu politiku, međutim nedovoljan broj trudnica poznaje zvanične propore i značaj dojenja. Socio-demografske karakteristike trudnica kao što su godine života, obrazovanje i prihod, mogu modifikovati stavove o dojenju. Pozitivni stavovi trudnica o započinjanju i održavanju dojenja su važna komponenta dečjeg pravilnog rasta i razvoja.

Cilj: Osnovni cilj istraživanja bio je proceniti znanja i stavove trudnica o dojenju. Utvrditi da li postoji razlika u stavovima u odnosu na socio-demografske karakteristike trudnica.

Materijal i metode: Istraživanje je sprovedeno kao studija preseka anketiranjem 107 trudnica koje su pohađale Školicu za trudnice u Domu zdravlja Novi Sad. Anketni upitnik činila su socio-demografska pitanja i Ajova skala za ispitivanje stavova prema ishrani odojčeta (eng. Iowa Infant Feeding Attitude Scale, IIFAS). Obrada podataka obuhvatila je metode deskriptivne i inferencijalne statistike. Korišćen je programski paket SPSS (verzija 21). Statistički značajnim smatrane su vrednosti nivoa značajnosti $p < 0,05$.

Rezultati: Više od dve trećine trudnica imalo je neutralan stav prema dojenju. Socio-demografske karakteristike trudnica ne utiču na nivo njihovog znanja i stavove vezane za dojenje i primenu veštačkih formula u ishrani deteta.

Zaključak: Poznavanje stavova koje imaju trudnice o započinjanju i održavanju dojenja je veoma važno za razvijanje aktivnosti i načina adekvatnog informisanja o dojenju. Dobijeni rezultati ukazuju na neophodnost edukacije kojom bi se buduće majke i ostali članovi porodice upoznali sa informacijama koje bi pozitivno uticale na njihove stavove o dojenju.

Ključne reči: dojenje; stavovi o dojenju; IIFAS instrument istraživanja; trudnice.

ABSTRACT

Introduction: Breast milk is the optimal source of nourishment for babies up until the age of 6 months. Promotion of breastfeeding reflects public health policies, however an insufficient number of expectant mothers are aware of official the recommendations and the significance of breastfeeding. Socio-demographic characteristics of expectant mothers such as age, education and income, can modify attitudes towards breastfeeding. Positive attitudes of expectant mothers towards starting and continuing to breastfeed are an important component of proper child growth and development.

Goal: The main goal of this study was to assess the knowledge and attitudes of expectant mothers about breastfeeding, and establishing if there is a difference in attitudes of expectant mothers in relation to their socio-demographic characteristics.

Material and methods: Research was conducted as a cross section study by conducting a survey of 107 expectant mothers that have attended the School for expectant mothers at the community health centre in Novi Sad. The survey consisted of socio-demographic questions and the Iowa Infant Feeding Attitude Scale, IIFAS. Data processing included methods of descriptive and inferential statistics. Program pack SPSS (version 21) was used. Values of $p < 0,05$ were considered statistically significant.

Results: More than two thirds of expectant mothers had a neutral position towards breastfeeding. Socio-demographic characteristics of expectant mothers do not influence the knowledge and attitudes towards breastfeeding and the application of artificial baby milk in nourishment of children.

Conclusion: Knowing the attitudes that expectant mothers have of starting to and continuing to breastfeed is essential for the development activities and methods of adequate informing about breastfeeding. Results received indicate to the necessity of education through which future mothers and other family members would be acquainted with information that would positively impact their attitudes towards breastfeeding.

Key words: breastfeeding, attitudes towards breastfeeding, IIFAS research instrument, expectant mothers.

Korespondent:

Dragana Simin

Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet, Katedra za zdravstvenu negu

Hajduk Veljkova 3; Novi Sad

e-mail: dragana.simin@mf.uns.ac.rs

UVOD

Majčino mleko je hrana u kojoj se nalaze izuzetno važne komponente za ishranu odojčeta $\Rightarrow 1,2 \Rightarrow$. Majčino mleko je najadekvatniji i najbolji izvor nutritijenata, jer sadrži sve neophodne materije za pravilan rast i razvoj odojčeta. Svetska zdravstvena organizacija preporučuje dojenje u prvih šest meseci života deteta sa postepenim uvođenjem dopunske hrane i kontinuiranim dojenjem do kraja druge godine života $\Rightarrow 2 \Rightarrow$. Iako u izboru hrane za odojče, bi trebalo da učestvuju oba roditelja, u većini slučajeva na izbor hrane utiče isključivo majka $\Rightarrow 3 \Rightarrow$. Pružanje podrške i potpore dojenju je od izuzetne važnosti, jer predstavlja najbolji način prevencije bolesti, a u ujedno i najekonomičniji izbor u ishrani odojčeta $\Rightarrow 4 \Rightarrow$. Iniciranje i dužina dojenja, međutim, zavisi od niza demografskih i psihosocijalnih faktora, doprinosa u zdravstvenom sistemu, uticaja društvene zajednice i javne politike. Brojna istraživanja izdvajaju indikatore kao što su psihosocijalni status, stavovi majke i ranija saznanja o dojenju, kao značajne prediktore u pogledu započinjanja dojenja. Shodno tome, izbor koji buduća majka donosi, pored njenog stava, može da zavisi i od niza drugih okolnosti i faktora, kao što su godine života, stepen obrazovanja, pušački status i gojaznost $\Rightarrow 5 \Rightarrow$. Rezultati nekoliko studija pokazali su da je veći stepen obrazovanja kod žena, pozitivno povezan sa ustaljivanjem i kontinuiranim dojenjem $\Rightarrow 5, 6 \Rightarrow$. U literaturi je identifikovan i pozitivan odnos između majki koje su u kasnijim godinama života dobile decu i iniciranja i dužeg dojenja $\Rightarrow 5 \Rightarrow$. Socijalni kontekst i kulturološki okvir, stavovi o zdravstvenim radnicima, dostupna podrška, javno mišljenje i mediji, takođe utiču na majčin stav vezan za izbor ishrane, pozitivno ili negativno u vezi dojenja. Razumevanjem stava koje imaju trudnice o započinjanju i održavanju dojenja je veoma važan faktor za razvijanje aktivnosti i načina adekvatnog informisanja o dojenju $\Rightarrow 7 \Rightarrow$. Na formiranje stava buduće majke o dojenju, takođe mogu uticati geografsko područje, ruralne ili gradske sredine, kao i religijska opredeljenost. Značajne barijere u ruralnim delovima predstavlja uticaj okruženja i ekonomski faktori, a u gradskim sredinama žene se susreću sa problemima vezanim sa relativno brz povratka na posao. Zatim, razlozi tzv. estetske prirode, nezavisno od područja života, sve su češći kod ženske populacije koja se odlučuje na potomstvo i na odluku dobiti ili ne $\Rightarrow 8 \Rightarrow$. Postoji niz dokaza da na stav trudnice o tome da li će započeti dojenje utiču socijalne mreže i kontakti, posebno odnosi sa majkom i ostalim članovima porodice i prijatelja. Trudnice koje su upoznate sa pozitivnim stranama dojenja, posebno od strane svojih majki, vrlo verovatno će imati slične, pozitivne stavove o dojenju, u poređenju sa onima koje imaju distanciran odnos sa majkama ili njihove majke nemaju pozitivan odnos prema dojenju. $\Rightarrow 5 \Rightarrow$. Prihvatanje dojenja kao normalne i prirodne pojave onih koji se nalaze u okolini majke i prethodno lično iskustvo, često vode ka uspešnom i kontinuiranom dojenju. Nasuprot tome, buduće majke koje su bile svedoci dojenja u kontekstu poteškoća i neprijatnosti, vrlo verovatno će imati negativan stav o samom dojenju $\Rightarrow 5, 8 \Rightarrow$. Istraživanja su pokazala da će trudnica biti spremnija da započne i održi dojenje ukoliko dobija adekvatnu podršku. Takvi podaci idu u prilog teorije planiranog ponašanja čiji je autor Ajzen (1980), koja govori o tome da su individualne namere primarna determinanta ponašanja, gde namera zavisi od ličnog stava o tom ponašanju, koliko kontrole imaju nad tim ponašanjem i socijalna očekivanja ukoliko se takvo ponašanje sprovede $\Rightarrow 9 \Rightarrow$.

CILJ RADA

Osnovni cilj istraživanja bio je da se procene stavovi trudnica o ish-

rani odojčeta i utvrdi da li postoji razlika u stavovima u odnosu na sociodemografske podatke kao što su godine života, stepen obrazovanja, zaposlenost, mesečna primanja, pušački status i činjenice da li imaju dece, odnosno, da li je prethodno dete bilo dojeno ili ne.

MATERIJAL I METODE

Istraživanje je sprovedeno kao studija preseka anketiranjem trudnica koje su pohađale Školicu za trudnice u Domu zdravlja Novi Sad, tokom novembra i decembra 2017. godine. Pre popunjavanja upitnika, trudnice su dale pisani informisani pristanak za učestvovanje u istraživanju, uz posebnu napomenu da učestvuju isključivo dobrovoljno i da ne dobijaju nikakvu novčanu nadoknadu. Popunjavanje ankete je bilo anonimno. Istraživanjem je obuhvaćeno 107 trudnica.

Kao instrument istraživanja koristila se Ajova skala za ispitivanje stavova prema ishrani odojčeta (eng. Iowa Infant Feeding Attitude Scale, IIFAS) i upitnik opšti upitnik za prikupljanje sociodemografskih podataka.

Ajova skala za ispitivanje stavova prema ishrani odojčeta, čiji je autor de la Mora (1999) $\Rightarrow 3, 8, 10 \Rightarrow$ se sastoji od 17 pozitivnih i negativnih tvrdnji koje procenjuju stavove prema dojenju i hranjenju veštačkim mlekom, a odnosile su se na uticaj različitih načina ishrane na zdravlje deteta, prehrambeni doprinos, ekonomsku isplativost i prikladnost svake metode hranjenja, kao i uticaj na prirodu odnosa između majke i deteta. Svaka tvrdnja se ocenjuje petostepenom Likertovom skalom pri čemu je: 1 označava – uopšte se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – nisam sigurna, 4 – slažem se, 5 – potpuno se slažem. Prema izračunatom ukupnom skor - broju bodova stavovi se definišu kao: vrlo pozitivan stav prema hranjenju veštačkim mlekom (od 17 do 37 bodova); pozitivan stav prema hranjenju veštačkim mlekom (od 38 do 48 bodova); neutralan stav prema dojenju (od 49 do 69 bodova); pozitivan stav prema dojenju (od 70 do 80 bodova) i veoma pozitivan stav prema dojenju (od 81 do 85 bodova). Upitnik je u prethodnim, ali i u ovoj studiji pokazao dobru pouzdanost koja je izračunata pomoću Kronbahov alfa ($\Rightarrow$) koeficijenta i iznosila je 0.70.

Opšti upitnik koji se odnosi na sociodemografske podatke sadržavao je podatke o godinama života, stepenu obrazovanja, zaposlenosti, sveukupnim mesečnim primanjima, pušačkom statusu, da li imaju dece i ukoliko je odgovor bio potvrđan da li je dete bilo dojeno ili ne.

Obrada podataka obuhvatila je metode deskriptivne i inferencijalne statistike. Atributivna obeležja su prikazana putem frekvencija i procentualnih vrednosti. Testiranje razlike frekvencija atributivnih obeležja izvršeno je primenom χ^2 testa. Studentov t-test i analiza varijanse (ANOVA test) koristili su se za utvrđivanje postojanja statistički značajnih razlika u stavu prema dojenju u odnosu na različita sociodemografska obeležja. Prilikom obrade podataka negativne tvrdnje su rekodovane. Za statističku obradu podataka korišćen je programski paket SPSS (verzija 21). Statistički značajnim smatrane su vrednost nivoa značajnosti $p < 0,05$.

Saglasnost za istraživanje je dobijena od Etičkog odbora Doma zdravlja Novi Sad.

REZULTATI

Prema godinama života najveći broj trudnica je bilo grupi između 31 do 40 godine života, dok je znatno manji broj trudnica pripadao grupi od 40 i više godina. Više i visoko obrazovanje, odnosno završen fakultet je imala većina trudnica, svaka peta je bila sa završenom srednjom školom, a ni jedna trudnica u istraživanju nije dala podatak o završenom osnovnom obrazovanju. Više od dve

trećine trudnica je bilo zaposleno u privatnom sektoru, a sveukupna mesečna primanja u domaćinstvu su bila veća od 45.000 dinara kod 70,1% trudnica. Većina trudnica se izjasnila da su nepušači, a svaka deseta trudnica se izjasnila da je aktuelan pušač. Većina anketiranih trudnica u studiji su prvorotke i samo jedna trudnica koja nije prvorotka se izjasnila da nije dojila svoje dete/decu (Tabela 1).

Tabela 1. Socio-demografske karakteristike trudnica

Sociodemografske karakteristike Godine života	n	%
┐ 20	1	0,9
21–30	39	36,4
31–40	63	58,9
┐ 40	4	3,7
Stepen obrazovanja		
Osnovna škola	0	0
Srednja škola	24	22,4
Viša, visoka škola i fakultet	83	77,6
Zaposlenost		
Javni sektor	32	29,9
Privatni sektor	71	66,4
Nezaposlenost	4	3,7
Sveukupna mesečna primanja		
≤ 45.000	32	29,9
┐ 45.000	75	70,1
Pušački status		
Nepušač	72	67,3
Bivši pušač	25	23,4
Aktuelni pušač	10	9,3
Imate li dece		
Da	8	7,4
Ne	99	92,5
Ukupno	107	100,0

n = apsolutna učestalost; % = relativna učestalost

Ukupan prosečni skor na Ajova skali za ispitivanje stavova prema ishrani odojčeta (IIFAS) iznosio je $65,6 \pm SD=6$. Minimalni skor iznosio je 39,0, a maksimalni 80,0. Uvidom u tabelu 2 može se uočiti da prema izračunatom ukupnom skor i definisanim kategorijama nije bilo trudnica koje su imale manje od 37 bodova tj. koje su imale veoma pozitivan stav prema hranjenju veštačkim mlekom i onih sa više od 81 boda tj. koje su imale veoma pozitivnim stavom prema dojenju. Više od dve trećine trudnica bilo je ambivalentno, trećina je imala pozitivan stav prema dojenju, a samo jedna trudnica je imala je pozitivan stav prema hranjenju veštačkim mlekom (tabela 2).

Tabela 2. Distribucija ispitanica prema definisanim kategorijama na osnovu vrednosti ukupnog skora IIFAS skale

Kategorije	n	%
- Pozitivan stav prema hranjenju veštačkim mlekom	1	0,9
- Neutralan stav prema dojenju	77	72,0
- Pozitivan stav prema dojenju	29	27,1
Ukupno	107	100,0

n = apsolutna učestalost; % = relativna učestalost

Samo jedna trudnica se nije složila sa tvrdnjom da je majčino mleko idealna hrana za dete. Iako je najveći broj trudnica (69,2%) imalo negativan stav prema tvrdnji da je veštačko mleko jednako zdravo za dete kao i majčino mleko, skoro četvrtina trudnica nije bilo sigurno koje mleko je zdravije za dete. Četiri od pet trudnica (83,1%) imalo je negativan stav prema tvrdnji hranjenje veštačkim mlekom praktičnije od dojenja. Isti broj trudnica izjasnilo se da je majčino mleko jeftinije od veštačkog mleka. Međutim polovina trudnica (50,5%) nije bila sigurna da li se odojčad hranjena veštačkim mlekom lakše zasite u odnosu na dojenu odojčad.

Najveći broj trudnica (91,6%) imalo je pozitivan stav prema tvrdnji dojenje povećava povezanost majke i deteta. Uvidom u tabelu 3, može se uočiti i da se više od dve trećine trudnica složilo sa tvrdnjom majke koje hrane veštačkim mlekom propuštaju jedno od najvećih zadovoljstava. Dojenje na javnim mestima podržao je skoro isti broj trudnica (60,7%). Rezultati pokazuju da se samo jedna trudnica složila sa tvrdnjom očevi se osećaju zapostavljeno ukoliko majka doji dete. Svaka treća trudnica (33,6%) nije bila sigurna da li majka koja povremeno pije alkohol ne bi trebala da doji (tabela 3).

Analizirajući prosečne vrednosti skora odgovora ispitanica na tvrdnje iz Ajova skale za ispitivanje stavova prema ishrani odojčeta, uočava se najniži prosečan skor za tvrdnju Hranjenje veštačkim mlekom praktičnije je od dojenja. Najviši skor (4,73) bio je za tvrdnju Majčino mleko je idealna hrana za dete (tabela 4).

Analiziranjem prosečnih vrednosti IIFAS skale t-testom nije utvrđena statistički značajna razlika ($t(105)=1,20$; $p=0,230$) između stavova prema dojenju trudnica čija su sveukupna mesečna primanja u domaćinstvu manja odnosno veća od 45.000 dinara. Takođe, ovim testom nije utvrđena razlika u stavovima prema dojenju, trudnica koje imaju odnosno nemaju decu ($t(105)=1,37$; $p=0,171$).

Rezultati jednofaktorske analize varijanse pokazali su da ne postoji statistički značajna razlika u stavovima prema dojenju između trudnica različite životne dobi ($F=0,457$; $p=0,713$) i različitog stepena obrazovanja ($F=0,266$; $p=0,607$). Postojeće razlike u stavovima prema dojenju između trudnica zaposlenih u javnom i privatnom sektoru i nezaposlenih nisu bile značajne ($F=0,457$; $p=0,713$). Utvrđena razlika u stavovima prema dojenju između trudnica bivših ili aktuelnih pušača, odnosno nepušača takođe nije bila značajna ($F=0,457$; $p=0,713$).

DISKUSIJA

Prema opšteprihvaćenim literaturnim podacima majčino mleko je najbolja "formula" ishrane odojčeta, a značaj dojenja je višestruk. Pozitivne stavove prema dojenju neophodno je razvijati još tokom trudnoće, ukazivanjem na sve prednosti dojenja i za majku i za odojče $\Rightarrow 1-5, 8 \Rightarrow$. Obzirom na važnost ranog upoznavanja sa prednostima dojenja, sprovedeno je istraživanje kojim smo pokušali da utvrdimo stavove o dojenju trudnica u našem okruženju.

Rezultati studija pokazuju da odluci žene koje su svoju decu hranile mlečnim formulama, doprinose pored ličnih, društveni i kulturološki faktori $\Rightarrow 10 \Rightarrow$. Široka varijacija prevalencije dojenja između i unutar evropskih zemalja, održava različite socijalne uslove, a samim tim i različite stavove i nivoe znanja trudnica $\Rightarrow 3 \Rightarrow$. Takođe, istraživanja pokazuju da se merenje stavova i znanja trudnica o dojenju pouzdano i validno može utvrditi Ajova skalom za ispitivanje stavova prema ishrani odojčeta $\Rightarrow 3, 8, 10 \Rightarrow$.

Istraživanje sprovedeno u Rumuniji, koje je obuhvatilo trudnice i žene koje su nedavno postale majke, pokazalo je da socio-demografske karakteristike značajno doprinose stavovima i znanjima

Tabela 3. Distribucija odgovora trudnica na tvrdnje IIFAS skale

Tvrdnje	Uopšte se ne slažem		Ne slažem se		Nisam sigurna		Slažem se		Potpuno se slažem	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1. Korist od hranjenja majčinim mlekome traje samo dok se beba ne odvikne od dojenja	47	43,9	37	34,6	15	14,0	7	6,5	1	0,9
2. Hranjenje veštačkim mlekome praktičnije je od dojenja	56	52,3	33	30,8	10	9,3	6	5,6	2	1,9
3. Dojenje pojačava povezanost majke i deteta	1	0,9	2	1,9	6	5,6	35	32,7	63	58,9
4. Majčino mleko je siromašno gvožđem	30	28,0	39	36,4	36	33,6	2	1,9	0	0
5. Bebe hranjene veštačkim mlekome lakše se zasite od dojenih beba	2	1,9	6	5,6	54	50,5	33	30,8	12	11,2
6. Hranjenje veštačkim mlekome bolji je izbor ako majka planira raditi van kuće	27	25,2	35	32,7	31	29,0	12	11,2	2	1,9
7. Majke koje hrane dete veštačkim mlekome propuštaju jedno od najvećih zadovoljstava	6	5,6	11	10,3	17	15,9	48	44,9	25	23,4
8. Žene ne bi trebale doći na javnim mestima kao što je restoran	18	16,8	47	43,9	23	21,5	16	15,0	3	2,0
9. Bebe hranjene majčinim mlekome su zdravije od beba hranjenih veštačkim mlekome	2	1,9	6	5,6	23	21,5	42	39,3	34	31,8
10. Bebe hranjene majčinim mlekome se lakše pređu od beba hranjenih veštačkim mlekome	5	4,7	33	30,8	67	62,6	2	1,9	0	0
11. Očevi se osećaju zapostavljenima ako majka doji	43	40,2	45	42,1	18	16,8	0	0	1	0,9
12. Majčino mleko je idealna hrana za dete	1	0,9	0	0	0	0	24	22,4	82	76,6
13. Majčino mleko je lakše probavljivo od veštačkog mleka	0	0	4	3,7	30	28,0	38	35,5	35	32,7
14. Veštačko mleko je jednako zdravo za dete kao i majčino mleko	26	24,3	48	44,9	25	23,4	8	7,5	0	0
15. Dojenje je praktičnije od hranjenja veštačkim mlekome	2	1,9	6	5,6	16	15,0	42	39,3	41	38,3
16. Majčino mleko je jeftinije od veštačkog mleka	1	0,9	3	2,8	4	3,7	34	31,8	65	60,7
17. Majka koja povremeno pije alkohol ne bi trebala doći svoju bebu	4	3,7	23	21,5	36	33,6	23	21,5	21	19,6

n = apsolutna učestalost; % = relativna učestalost

Tabela 4. Prosečne vrednosti skora na osnovu odgovora ispitanica za tvrdnje IIFAS skale

IIFAS tvrdnje																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
$\bar{x}$	1,86	1,73	4,46	2,09	2,56	2,13	3,70	2,43	3,93	2,61	1,79	4,73	3,97	2,14	4,06	4,48	3,31
SD	0,09	0,09	0,07	0,08	0,08	0,09	0,10	0,09	0,09	0,05	0,07	0,05	0,08	0,08	0,09	0,07	0,10

$\bar{x}$ = aritmetička sredina SD = standardna devijacija

o dojenju. Naime žene koje su starije, imaju veća primanja po domaćinstvu i viši nivo obrazovanja, pokazuju diskretno pozitivnije stavove u započinjanju i održavanju dojenja. Takođe, žene koje su nedavno postale majke poseduju više znanja o dojenju i značaju majčinog mleka $\Rightarrow 6 \Rightarrow$.

U našoj studiji nije utvrđeno da su socio-demografske karakteristike trudnica značajno uticale na njihove stavove o dojenju. U kanadskoj studiji, gde je dizajnom predviđeno poređenje stavova i znanja trudnica u seoskoj i gradskoj sredini, takođe nije utvrđena značajna razlika $\Rightarrow 10 \Rightarrow$. Rezultati studije koja je sprovedena u Velikoj Britaniji, ukazuju da većina socio-demografskih karakteristika ispitanica nije uticala na njihove stavove prema ishrani odojčeta. Međutim, žene koje su već rađale i dojile svoju decu, imale su značajno pozitivnije stavove o dojenju u odnosu na žene koje nisu rađale $\Rightarrow 5 \Rightarrow$.

Studija sprovedena u Australiji u kojoj se koristila IIFAS skala obuhvatila je 1170 trudnica i žena neposredno nakon porođaja. Prosečna starost trudnica je bila oko 30 godina, kao i u našem istraživanju. Dobijeni rezultati ove studije ukazuju da je 72,4% majki, koje imaju decu do 12 meseci starosti, imalo stav da je dojenje pogodnije i praktičnije od hranjenja veštačkim mlekome $\Rightarrow 8 \Rightarrow$. Odgovori naših ispitanica koizistentni su sa navedenim rezultatima vezanim za ove dve tvrdnje IIFAS skale.

Positivan stav prema dojenju na javnim mestima u našoj studiji imalo je više od dve trećine trudnica. Raniji literaturni navodi ukazuju na različite aspekte ovakvog pristupa dojenju. U studiji sprovedenoj u Velikoj Britaniji ispitivani su stavovi vezani za dojenje na javnim mestima uz beleženje komentara koje su dobijale žene koje su dojile na javnim mestima, kao i neprijatnostima koje su doživljavale. Nakon analize prikupljenih podataka autori su zaključili da stavovi i osećanja majki dojilja, često proističu iz slike koju drugi ljudi o njima formiraju $\Rightarrow 13 \Rightarrow$. Aker (2009) je istraživala razloge za postojanje negativnih stavova prema dojenju

na javnim mestima. U ovoj studiji ispitanici su uglavnom bili studenti. Ispitanicima su prikazane dve različite slike na kojima je majka koja doji u svom domu i koja doji na javnom mestu. Iznenadjuće velik broj ispitanika je dao negativne komentare za majku koja doji na javnom mestu. Razlozi su mnogostruki, ali se kao glavni navode nepoznavanje nepromenljivog značaja dojenja i potreba deteta, te shvatanja dojenja u drugačijim kontekstima osim u onom što ono zapravo predstavlja $\Rightarrow 12 \Rightarrow$.

Trudnice u našoj studiji uglavnom se nisu složile sa tvrdnjom da se očevi osećaju zapostavljeno ukoliko one doje dete. Autorka Amy Brown je sa svojim saradnicima istraživala mišljenja muškaraca, koji su nedavno postali očevi, o tome da li njihove partnerke treba da doje i uopštena znanja o pitanjima vezanim za dojenje. Muškarci uključeni u studiju, su diskutovali o samom procesu dojenja, znanjima o pojedinim pitanjima vezanim za dojenje, da li je dojenje bolji izbor ishrane u poređenju sa veštačkim mlekome i kako je dojenje predstavljeno u medijima. Njihovi odgovori stavljaju dojenje na javnom mestu u negativan kontekst, jer po većini ispitanika može biti protumačeno kao seksualni čin. Rezultati ove studije ukazuju da su tome doprineli nedovoljno promovisanje dojenja u javnosti i medijima, a da se shodno tome formiraju ovakvi stavovi. Međutim, velika većina ispitanika podržava svoje partnerke u tome da započnu i održe dojenje i smatraju da su deca zdravija ukoliko se hrane majčinim mlekome. Takođe, njihovi odgovori ukazuju na nedostatak znanja o samom procesu dojenja, a većina je izrazila želju da nauči više o prednostima dojenja $\Rightarrow 14 \Rightarrow$.

Trećina trudnica u našoj studiji nije bila sigurna da li bi majka koja povremeno pije alkohol smela da doji svoju bebu. U cilju pružanja adekvatnih informacija tokom perioda dojenja trudnicama i dojiljama preporučuje se i upotreba brošura. Jedna od brošura koja se bavi problematikom konzumiranja alkohola tokom dojenja je i brošura Alcohol and Breastfeeding: Guide to Mothers, publikovana od strane Australijske asocijacije za dojenje. Brošura sadrži

bazične informacije o metabolizmu alkohola, količini i vrsti pića koje majke mogu konzumirati u toku dojenja. Publikovani podaci ukazuju da povremeno konzumiranje prihvatljive količine i vrste alkohola od strane majke nema štetne posledice po dete koje doji $\Rightarrow 11 \Rightarrow$.

Više od dve trećine trudnica u našoj studiji bilo je ambivalentno, trećina je imala pozitivan stav prema dojenju, a samo jedna trudnica je imala je pozitivan stav prema hranjenju veštačkim mlekom. Dobijeni rezultat možda možemo tumačiti i činjenicom da trudnice u trenutku sprovođenja istraživanja nisu odslušale sva predavanja u Školici za trudnice. Takođe, većinom su ispitanice bile prvorotke, te nisu imale prethodna lična iskustva u vezi dojenja.

U studiji sprovedenoj u Japanu, ispitanice su takođe imale dominantno neutralan stav prema dojenju. Rezultati ove studije ukazuju i da su trudnice koje su već tokom trudnoće izjavile da nameravaju da iniciraju i održe dojenje, imale i pozitivniji stav prema dojenju $\Rightarrow 7 \Rightarrow$.

Rezultati studije sprovedene u Australiji ukazuju da žene koje imaju pozitivnije stavove prema dojenju i pre nego što postanu majke, vrlo verovatno će inicirati i pokušati održati dojenje najmanje 6 meseci. Majke koje veruju da je dojenje komfornije, praktičnije,

zdravije i jeftinije, neće rado uvoditi veštačko mleko svom detetu, za razliku od onih koje su mišljenja da je dojenje sramotno, da nije prihvaćeno od strane okoline ili da nije praktično $\Rightarrow 8 \Rightarrow$.

Na osnovu rezultata studije sprovedene u četiri evropske zemlje, u kojoj su se ispitivali stavovi majki o dojenju, autori zaključuju da ukoliko se prenatalno počne sa stvaranjem pozitivne slike o dojljama, plasiranjem informacija putem masovnih medija, može se očekivati da će trudnice biti ohrabrene i podstaknute da započnu i održe dojenje $\Rightarrow 5 \Rightarrow$.

Analizirajući rezultate naše studije i uvažavajući ranije literaturne podatke, koji ukazuju na pozitivne ishode promotivnih mera tokom trudnoće, nameće se zaključak i da je u našoj sredini ove mere neophodno intenzivirati. Promotivne mere bi bile usmerene na podsticanje trudnica da učvrste postojeće pozitivne stavove o dojenju. Podrška partnera i članova uže porodice, kao i povezanost trudnica sa svojim majkama svakako bi doprinelo da učvrste svoj pozitivne stavove o dojenju. Posebno je neophodno intenzivirati promotivne aktivnosti i sprovesti edukativne kampanje u cilju smanjenja ambivalentnosti i menjanja negativnih stavova prema dojenju.

ZAKLJUČAK

Poznavanje stavova koje imaju trudnice o započinjanju i održavanju dojenja je veoma važno za razvijanje aktivnosti i načina adekvatnog informisanja o dojenju.

Više od dve trećine trudnica u našoj studiji bilo je ambivalentno, trećina je imala pozitivan stav prema dojenju, a samo jedna trudnica je imala je pozitivan stav prema hranjenju veštačkim

mlekom.

Dobijeni rezultati ukazuju da je kod trudnica neophodno intenzivirati promotivne aktivnosti i sprovesti edukativne kampanje u cilju smanjenja ambivalentnosti i menjanja negativnih stavova prema dojenju.

LITERATURA

1. Gartner LM, Morton J, Lawrence RA, Naylor AJ, O'Hare D, Schanler RJ, Eidelman AI. Breastfeeding and the use of human milk. *Pediatrics* 2005; 115:496-506.
2. Fewtrell MS, Morgan JB, Duggan C, Gunnlaugsson G, Hibberd PL, Lucas A, et al. Optimal duration of exclusive breastfeeding: What is the evidence to support current recommendations? *Am J Clin Nutr* 2007;85(2):635S-638S.
3. Scott JA, Kwok YY, Synnott K, Bogue J, Amarri S, Norin E, et al. A comparison of maternal attitudes to breastfeeding in public and the association with breastfeeding duration in four European countries: Results of a cohort study. *Birth* 2015;42(1):78-85.
4. Pavičić-Bošnjak A, Blašković Kokeza J, Dujmović A, Hegeduš Jungvirth M, Letica Protega N, Obradović K, Grgurić J. Preporuke za promicanje dojenja Hrvatskog Pedijatrijskog društva. *Paediatr Croat* 2005;49(4):261-263.
5. Wilkins C, Ryan K, Green J, Thomas P. Infant feeding attitudes of women in the United Kingdom during pregnancy and after birth. *J Human Lactation* 2012;28(4):547-555.
6. Wallis AB, Brinzaniuc A, Cherecheș R, Oprescu F, Șirincan E, David I, et al. Reliability and validity of the Romanian version of a scale to measure infant feeding attitudes and knowledge. *Acta Paediatr Int J Paediatr* 2008;97(9):1194-1199.
7. Nanishi K, Jimba M. Reliability and validity of the Japanese version of the Iowa infant feeding attitude scale: A longitudinal study. *J Human Lactation* 2014;30(3):346-352.
8. Cox KN, Giglia RC, Binns CW. The influence of infant feeding attitudes on breastfeeding duration: Evidence from a cohort study in rural Western Australia. *Int Breastfeeding J* 2015;10(1).
9. Ajzen I. The theory of planned behavior. *Organ Behav Hum Decis Processes* 1991;50(2):179-211.
10. Twells LK, Midodzi WK, Ludlow V, Murphy-Goodridge J, Burrage L, Gill N, et al. Assessing Infant Feeding Attitudes of Expectant Women in a Provincial Population in Canada: Validation of the Iowa Infant Feeding Attitude Scale. *J Human Lactation* 2016;32(3):NP9-NP18.
11. Australian Breastfeeding Association. alcohol and breastfeeding: a guide to mothers. Preuzeto sa: https://www.breastfeeding.asn.au/sites/default/files/imce/ABA_Alcohol_BF%20for%20website.pdf.
12. Acker M. Breast is Best...But Not Everywhere: Ambivalent Sexism and Attitudes Toward Private and Public Breastfeeding. *Sex Roles* 2009; 61(7):476-90.
13. Boyer K. Affect, corporeality and the limits of belonging: breastfeeding in public in the contemporary UK. *Health Place* 2012;18(3):552-60.
14. Brown A, Davies R. Fathers' experiences of supporting breastfeeding: Challenges for breastfeeding promotion and education. *Matern Child Nutr* 2014;10(4):510-526.